

Nagy Boldizsár:

Hallgat a felszín

A bósi vita közelmúltja és jövője

I. A fenyegető hallgatás

Nem sok hír érkezik a bósi vita állásáról. Az egykor tízezreket az utcára vivő, kormányok bukását részben kiváltó ügy húsz évvel a magyar pálfordulás után bozótharcosok és feléledő lobbik gerillaküzdemeinek terepévé vált.

E közlöny már kétszer teret adott a szerző Bóssal kapcsolatos gondolatainak,¹ ezért ez az írás csak röviden foglalja össze az azokban már megjelenített tényeket, gondolatokat, s elsősorban a 2005 óta eltelt időszakra, a most előttünk álló alternatívákra és belátható jövőre összpontosít.²

Kiindulópontja az, hogy 2004. május 1-jén, amikor a két állam Európai Unió tagjává vált, a vita új keretek közé került, addig elzárt lehetőségek nyíltak a megoldására. Az eredeti, 1977. évi szerződés³, a nemzetközi jog általános szabályai és a hágai Nemzetközi Bíróság 1997. szeptember 25-én kihirdetett ítélete mellé egy negyedik lehetséges rendezési alap vált elérhetővé (és egyben kötelezően alkalmazandóvá), az Európai Közösség joga.⁴ Az Európai Közösség környezetvédelmi jogalkotása már tíz éve is tíz könyv-kötetnyi terjedelmű volt és messze túlmutat azokon az igényeken és törekvéseken, amelyekkel a magyar fél 1989-ben előállt az építkezés felfüggesztését követelve. A közösségi jogban természetes és izmos szövetségesre leltünk – a kérdés most az, harcba szólítjuk-e és miképp.

E cikk fő üzenete pedig az, hogy egy lehetőség az ésszerű és költséghatékony rendezésre idén december 22-én örökre elenyészik. Ráadásul, ha a Duna barátai nem éberek és nem hajlandóak a gerillaharcosok kitarásával és leleményességével küzdeni a folyam belépcsőzése és a rövidtávú gazdasági érdek oltárán való lemészárlása ellen, akkor a próteuszi alakváltozásokat öltő

¹ Iránytű nélkül (Gyórfy Katalinnal), Beszélő, 5/1998: 26-42. p; Bős breviárium - áttekintés a jogvita állásáról Beszélő 2005/10. sz. október, 35 – 51

² Az itt kifejtett nézetek és álláspontok nem tulajdoníthatóak egyetlen intézménynek sem, amelyekkel a szerző kapcsolatban áll, sorai kizárólag (tudományos ismeretterjesztő) írói munkásságának részét alkotják.

³ Az 1977. évi szerződés, a Nemzetközi Bíróság ítélete és az összes fontos dokumentum könnyen elérhető a www.bosnagymaros.hu oldalon.

⁴ A köznyelv minden esetben az Európai Unióról beszél, de szigorú jogi értelemben az Unió három pillért foglal magában s azok közül az elsőt alkotja az Európai Közösség (és az Euratom), amely kiváltságos helyzetű közösségi jogot alkotja. Az Unó másik két pillérében (közös kül- és biztonságpolitika, rendőri és büntető igazságügyi együttműködés) nem születik a nemzeti joggal szemben elsőbbséget élvező, közvetlenül alkalmazandó jog. Ennek ellenére a cikk hátralevő részében, belesimulva a köznyelvbe „uniós jogról” fogok beszélni, de az Európai Közösség jogára fogok gondolni.

lobbicsoportok és a bósi duzzasztóműnél is állékonyabb szlovák erőműpárti establishment⁵ először elfogadottá fogja tenni a jelenlegi állapotot, - amelyről a Nemzetközi Bíróság kimondta, hogy jogsértő és az okozott károkért Szlovákia teljes mértékű kártérítéssel tartozik-, majd, kivárva csillagok kedvező állását⁶ rá fogja venni a magyar kormányt egy második erőmű megépítésére a Dunakanyarban. Ne legyen igazam.

II. A tovatűnő esély: a Víz Keretirányelv alapján kidolgozandó intézkedési terv és a stratégiai környezeti vizsgálat összekapcsolásának megíúsulása

A cím kifejezéseit a Beszélő törzsközönsége feltehetően rébusznak látja, joggal. Hadd magyarázzam el kicsit hosszabban.

A) A Víz keretirányelv

A Víz keretirányelv⁷ (ezentúl: VKI) az „emberi egészséget fenyegető környezeti veszélyek korlátozására vonatkozó uniós megközelítés alapját” alkotja.⁸ Elfogadása, 2000 óta minden vizek bibliája, mert lényegében 2015-ig meghatározza a tagállamok teendőit és rögzíti azokat az értékeket és célokat, amelyeket a tagállamoknak valamennyi víztesttel – akár felszíniekkel, akár felszín alattiakkal – kapcsolatban védeniük, illetve elérniük kell. A VKI egyértelműen fogalmaz: a tagállamok „...megakadályozzák az összes felszíni víztest állapotának romlását.... védik, javítják, és helyreállítják az összes felszíni víztestet, figyelemmel a mesterséges és jelentősen módosított víztestekre

⁵ Nem öncélú szókép. A tizenhét éve üzembehelyezett bósi kettős hajózó zsilip az összeomlás határán van, a szlovák fél egy vadonatúj zsilip építését mérlegeli. Jozef Binder, aki 1992-ben maga vezette a Duna elterelését ma is a szlovák tárgyaló delegáció tagja, amelyet egy évvel ezelőttig az erőmű tervezésében is részt vett Dominik Kocinger vezetett, s akit a nála néhány évvel fiatalabb s ugyancsak több évtizedes bósi tapasztalatokkal rendelkező Jencik mérnök váltott.

⁶ Érdemes egy pillantást vetni arra a pohár vízben dúlt viharra, amelyet Nagy Andor FIDESZ politikusnak az Országgyűlés Környezetvédelmi Bizottsága elnökének egy félreértett (vagy félve értett?) kijelentése keltett. Állítólag arról beszélt, Nagymaros megépítése nem tabu. Az esetről az érintett és a felháborodott környezetvédő szervezetek (Reflex, Duna Charta, Védegylet) 2009. szeptember 25-én közös közleményt adtak ki, amelyben megerősítették, hogy “Mindkét fél kategorikusan elveti a dunakanyari duzzasztó megépítését, és elfogadhatatlannak tartja, hogy ivóvízbázisokat károsító létesítmények épüljenek a hazai Duna-szakasz bármely szakaszán. Elfogadhatatlannak tartják az olyan kezdeményezéseket, amelyek a magyar-szlovák tárgyalásokon a magyar esélyeket rontják.” <http://www.vedegylet.hu/modules.php?name=News&file=article&sid=1082> látogatva: 2009. XI. 19.)

⁷ Az Európai Parlament és a Tanács 2000/60/EK irányelve (2000. október 23.) a vízpolitika terén a közösségi fellépés kereteinek meghatározásáról OJ L 327/1, 2000. 12.12., magyarul HL rendkívüli kiadás 15/5. kötet, 275.old

⁸ COM(2007)225 végleges - A Bizottság közleménye a hatodik környezetvédelmi cselekvési program félidős értékeléséről Brüsszel, 2007. április 30., 10. o.

vonatkozó iii. pont rendelkezéseire is, azzal a céllal, hogy legkésőbb az ezen irányelv hatálybalépését követő 15 éven belül elérjék a jó állapotot, az V. mellékletben foglalt előírásoknak megfelelően”⁹. A cél tehát a felszíni vizek jó kémiai és ökológiai állapotának, a felszín alatti vizek jó kémiai és mennyiségi állapotának elérése 2015-re. A jó állapot mércéje egy olyan referenciahely állapota, amely még zavartalan és kiváló ökológiai állapotban van. (Ennek konkrét paraméterei víztípusonként változnak¹⁰) A felszín alatti víztestek esetében a jó mennyiségi állapot akkor áll fenn, ha a vízkivételek nem haladják meg az utánpótlódást és a felszín alatti vízzel kapcsolatban lévő vízi és szárazföldi ökoszisztémákra nem hátrányosak. A jó kémiai állapot egyszerűen bizonyos vegyületek határérték alatti jelenlétét fejezi ki. Ahhoz, hogy a víztestek referenciahelyeit azonosítani lehessen, meg kellett határozni valamennyi víztest (Magyarország területén 1026 vízfolyás és 224 tó valamint 108 felszín alatti víztest¹¹) állapotát, majd mindegyikre vonatkozóan ki kellett jelölni az elérni kívánt állapotot és az odavezető utat.¹²

Ezt az utat kellett kirajzolni a kiinduló állapotában 2008. december 22-én nyilvános vitára bocsátandó és végleges formájában 2009. december 22-ig elfogadandó intézkedési programnak.¹³ Itt a bökkenő: miképp lehetne az eltereléssel érintett Dunacsún (illetve Rajka) – Szap szakaszra

⁹VKI 4 § (1) a) i és ii. Az jelentősen módosított víztestek esetében is cél a jó állapot elérése, de nem kell a fent idézett követelményeket teljesíteni, azaz “kevésbé szigorú környezeti célkitűzések elérését is megcélozhatják” ha a következő feltételek mindegyike teljesül:

- nem valósítható meg vagy aránytalanul költséges lenne a jó állapotba hozásuk;
- a jelentősen módosított állapotra vezető emberi tevékenység környezeti és társadalmi-gazdasági célokat szolgál és nincs aránytalan költségek nélkül elérhető, a környezet szempontjából minőségileg jobb alternatívája;
- a tagállamok még ebben e helyzetben is biztosítják felszíni vizek esetén, a lehető legjobb ökológiai és kémiai állapot elérését, felszín alatti vizek esetén, a felszín alatti vizek tekintetében pedig azt, hogy a lehetséges legkisebb változás következik be a jó állapotukban, s
- mindenképpen garantálják, hogy nem következik be további romlás az érintett víztestben.

¹⁰ Illusztrációul: a Víz Keretirányelv V. melléklete határozza meg a kiváló, a jó és mérsékelt állapot ismérveit a folyókra vonatkozóan, ezen belül biológiai, hidromorfológiai és fizikai-kémiai elemeket különböztetve meg, mindegyiken belül több alosztállyal. Ennek alapján a folyó biológiai minőségét más ismérvek mellett kifejező makrofiták és fitobentosz állapota akkor jó, ha: „Enyhe változások vannak a makrofita és fitobentikus taxon összetételében a típuspecifikus közösségekhez hasonlítva. Az ilyen változások nem utalnak a fitobentosz vagy a magasabb rendű növényi élet bármilyen felgyorsult növekedésére, amely a víztestben jelen lévő szervezetek egyensúlyának vagy a víz fizikai-kémiai minőségének kedvezőtlen zavarait eredményezné. A fitobentikus közösséget nem befolyásolják kedvezőtlenül antropogén tevékenység miatt jelen lévő bakteriális telepek és bevonatok összetételében a típuspecifikus közösségekhez hasonlítva ” HL rendkívüli kiadás 15/5. kötet, 316.old

¹¹ Holló Gyula egykori vízigazgató szíves közlése

¹² Akit további részletek érdekelnek tekintse meg a VKI végrehajtásával foglalkozó igen tartalmas honlapot: <http://www.euvki.hu/>

¹³ Az előzetes tervet “háttéranyag”-nak nevezték el. letölthető az <http://www.euvki.hu/> honlapról („Letöltések – egyéb”)

intézkedési programot kidolgozni, ha a Duna éppen elrabolt állapotában van? A jelen viszonyokból kiindulni aligha kevesebb, mint hazaárulás, hiszen azt fejezi ki, Magyarország lemondott a neki járó vízhozamról. Ezzel lemondott arról, hogy a Dunát jó ökológiai állapotra hozza, holott a Nemzetközi Bíróság 1997-ben kimondta, hogy a Duna egyoldalú elterelése (cseh)szlovák földre jogsértő volt és az is marad mindaddig, amíg a felek új, a környezeti követelményeket kielégítő vízmegosztási rendben nem állapodnak meg.¹⁴ Nem a jelen helyzetből kiindulni: ábrándkergetés – mondják a VKI végrehajtásával megbízottak közül a legtöbben. Szerintük több víz még nagyon sokáig nem fog érkezni a főmederbe, ezért azzal kell tervezni, ami van (jön). Félő, hogy van valamennyi igazság a szavaikban, hiszen az optimista forgatókönyv sem számolhat azzal, hogy egy feltételezett megállapodás a Duna rehabilitációjáról és a megnövelt vízhozamokról kevesebb mint egy évtized alatt a gyakorlatba átültethető.¹⁵

Árulás vagy ábrándozás, ez itt a kérdés! Volt azonban harmadik lehetőség, amely most elúszni látszik, mint máglya-gálya a Gangesz ködében.

E harmadik lehetőség abban állt volna, hogy a VKI keretében kialakítandó intézkedési programnak a bősi vízlépcső által érintett részét a VKI ügyében felelős kormányzati szervek a bősi tárgyalásokért felelős szervekkel egyeztetve és együttműködve, végső soron közös javaslatként állítsák elő, mégpedig úgy, hogy azt a magyar és a szlovák tudósok és vízügyi szakemberek nemzetközi szakértők bevonásával fogalmazzák meg.

B) A bősi tárgyalások keretében lefolytatandó stratégiai környezeti vizsgálat

2001 és 2006 között a magyar szlovák kétoldalú tárgyalások szakértői szinten zajlottak¹⁶. Céljuk az ítélet helyes értelmezésének fellelése és a terepen megvalósítandó beavatkozások azonosítása volt. Sziszifuszi munkájuk nem kecsegtetett sikerrel, hiszen Szlovákia végig ragaszkodott egy második erőmű megépítéséhez és addig a jelenlegi rendszer fenntartásához, Magyarország pedig eleve elvetette az új erőmű megépítését. (Bár, tegyük hozzá, nem zárkózott el az elől, hogy Szlovákia ezt a második erőművet mint új beruházást bemutassa, gazdasági számításokkal alátámassza és igazolja, hogy az EU környezet- és természetvédelmi jogával, vízgazdálkodási szabályaival összeegyeztethető lenne. Szlovákia nem vette fel a kesztyűt, talán mert maga is belátta, a második erőmű gazdaságtalan és az EU jogával összeegyeztethetetlen lenne.)¹⁷

¹⁴ Az ítélet értelmezéséhez ajánlom az 1. lágjegyzetben említett írásokat és a www.nagyboldizsar.hu honlapon szereplő - ma már másutt nehezen hozzáférhető -továbbiakat.

¹⁵ A stratégiai környezeti vizsgálat 1-2 év, a politikai döntéshozatal a környezeti hatásvizsgálatnak alávetendő változatokról minimum egy, maga a hatásvizsgálat egy-másfél, a kiviteli tervek elkészítése újabb esztendő s akkor kezdődne csak a Szigetköz (és a Csallóköz) arcát átrajzoló nagyszabású beavatkozás a terepen, pl. a Dunameder szintjének felemelése egy 40 kilométeres szakaszon, vagy egy új, meanderező főág kialakítása, hogy csak kettőt említsék a felmerült rehabilitációs változatok közül.

¹⁶ 2001 ősztől Folyamgazdálkodási, Környezetvédelmi, Hajózási és Energetikai munkacsoport és Jogi Munkacsoport, majd 2004 tavaszától csatlakozott hozzájuk a Gazdasági munkacsoport.

¹⁷ Egy második erőmű felépítésének gazdaságtalanságát a magyar fél már 1999-ben kimutatta az akkor átadott tárgyalási anyagában. Az EU joggal összeegyeztethetlenséget pedig a „Standpoint of the Hungarian Party on

A három szakértői csoport számos ülést tartott, sok, helyenként terjedelmes dokumentumot nyújtott át egymásnak de egyetlen érdemi kérdésben sem jutott megállapodásra. Sem az elérendő ökológiai célokban, sem a szükséges műszaki beavatkozásokban, sem az ítélet értelmezésében nem értettek egyet. A munkájukat lezáró, a sikertelenséget rögzítő jelentéseket a két kormánydelegáció 2006 októberi ülésén hagyták jóvá.¹⁸

Egyetlen vigasz adódott. Ugyanezen a találkozón döntöttek arról, hogy előkészítik a létrehozandó közös rendszerre vonatkozó stratégiai környezeti vizsgálatot és intenzívebbé teszik a plenáris szinten folytatott tárgyalásokat. Ezt a megállapodást a kétségbeesés indokolta. 2001 júniusára kiderült, hogy az 1998 és 2001 között folytatott kormánydelegáció-szintű tárgyalások zsákutcába jutottak és a sokszáz oldalas magyar javaslat süket fülekre talált. Ezután állították fel a szakértői munkabizottságokat – amelyek létrehozatalát a szlovák fél szorgalmazta, mondván, ami nem sikerült magas politikai szinten, majd megszületik az apolitikus szakértők körében. 2006-ra kiderült, hogy ennek semmi esélye. Akkor vetette fel a szlovák fél, hogy végezzünk közös stratégiai környezeti vizsgálatot¹⁹, ami persze a kocsni lovak elé állítását jelentette, hiszen pont abban nem sikerült immár kilenc éve megegyezni, milyen beavatkozás hatásait kellene is vizsgálni, egyszerűen szólva mi történjen a Bős-Nagymaros projekt hatásterületén.

Bár stratégiai környezeti vizsgálatról beszélnek a felek, valójában egy sajátos természetű egyvelegről lenne szó, amely megvalósíthatósági tanulmányt, az EU jog szerinti stratégiai környezeti vizsgálatot, költség-haszon elemzést sőt, a nyilvánossággal folytatott konzultációt is magában foglalná. 2007. március 7-én állították fel a vizsgálatot előkészítő munkacsoportot,²⁰ amely kidolgozta a stratégiai környezeti vizsgálat leendő Irányító Csoportjának az alapszabályát és ezzel meghatározta magának a vizsgálatnak a témáját és menetét is. Az alapszabályt (statútumot) a kormánydelegációk formálisan a 2008 augusztus 12-i ülésen fogadták el.²¹

Eszerint a felek a VKI-ból fakadó kötelezettségek keretében közös stratégiai környezeti vizsgálati eljárást folytatnak a felmerülő műszaki megoldások értékelése céljából. Ez a vizsgálat kiterjed a

the identification of European legislative rules applicable in the course of developing the modalities for the implementation of the Judgement of the International Court of Justice at the Hague concerning the Gabčíkovo-Nagymaros Project, inter alia on the coordination of tasks relating to the application of the planned technical measures and the Water Framework Directive” c., 2006. december 6-án átadott dokumentumban érzékeltette. Ld. a 2006. december 19-i magyar-szlovák kormányküldöttségi tárgyalás jegyzőkönyvének 3. pontját. (Maga a szöveg a jegyzőkönyv 4. mellékletét (is) alkotta). Valamennyi tárgyalási jegyzőkönyv elérhető a www.bosnagymaros.hu weboldalon amit a KvVM kebelében A hágai Nemzetközi Bíróság Bős Nagymarosi Vízlépcső rendszerrel kapcsolatos döntéséből adódó kormányzati feladatok végrehajtásának koordinálására alakult Bős-nagymarosi Tárcaközi Bizottság titkársága, valójában annak vezetője, Kovács György tart fenn.

¹⁸ Ld. a 2006. október 5-i ülés jegyzőkönyvének 3. pontját

¹⁹ Az Európai Unióban az Európai Parlament és a Tanács 2001/42/EK irányelvét (2001. június 27.) bizonyos tervek és programok környezetre gyakorolt hatásainak vizsgálatáról (HL rendkívüli kiadás 15/6. kötet, 157. old.) szokás a stratégiai környezeti vizsgálati irányelvnek nevezni, de annak hatálya részben szűkebb, részben más mint amire a felek vállalkoznak.

²⁰ Ld. a 2007. március 7-i ülés jegyzőkönyvének 4.b. pontját

²¹ Ld. a 2008. augusztus 12-i ülés jegyzőkönyvének 3. pontját

Dunának az 1977. évi Szerződéssel érintett, Pozsony és Budapest közötti, különböző szakaszokra felosztott, de egymáshoz kapcsolódó részeire és azt az Európai Unió releváns jogszabályaiban rögzített előírások szerint végzik el.

Magát a vizsgálatot a felek által közösen létrehozott - magyar és szlovák, valamint független nemzetközi szakértőkből álló - munkacsoport folytatja le, amelyet hattagú irányító testület (Steering Committee) kormányoz. Az alapszabály kimondja, hogy az Irányító Testületben a kormányküldöttségek egy-egy képviselője mellett helyet kell kapnia a felek által jelölt egy-egy nemzetközi és nemzeti szakértőnek.

A stratégiai környezeti vizsgálat során alkalmazott konkrét módszerek kiválasztását a felek a vizsgálatot végző közös szakértői csapatra bízták és az általuk javasolt módszert egyetértésben hagyták volna jóvá.

Összefoglalva: közös munkacsoport, közös – nemzetközi részvétellel működő - Irányító Testület, egyeztetett metodika, mindez az Európai Unió jogából adódó kötelezettségekkel – különösen a Víz Keretirányelv keretében 2009. december 22-éig véglegesítendő, a teljes vízgyűjtőre vonatkozó vízgazdálkodási tervvel - összhangban.²²

2008 augusztusára már némi hangsúlyeltolódás volt megfigyelhető, mert a közös munkacsoportban végzett munka helyét az önálló javaslatkészítés vette át. Mindazonáltal, a 2007. évi egyetértés lényegét nem érintették. Bár a háttéranyagok, a javaslatok az előzetes vizsgálatok kidolgozását a felek egymástól függetlenül végezték volna és a másik félnek angol nyelvű, írott formában adták volna át, a Stratégiai Környezeti Vizsgálat tárgyát képező lehetséges változatokat az Irányító Testület hagyta volna jóvá és a stratégiai környezeti vizsgálat eredményei a Vízgyűjtő-gazdálkodási Tervbe épültek volna be.²³

Egyértelmű határidőt rögzített az alapszabály: az önálló javaslatok kidolgozásának, azok egybegyűrésének és az Irányító Testület általi elfogadásának, vagyis a közös környezeti jelentés elfogadásának 2009. december 22-éig kellett volna megtörténnie. Ennek hiányában „Amennyiben 2009. december 22-ig az Irányító Testület nem adja végleges és döntő jóváhagyását a közös Környezetvédelmi Jelentéshez, akkor a közös Stratégiai Környezeti Vizsgálati eljárás megszűnik, és az Irányító Testület egy olyan jelentést állít össze, amelyben részletesen leírja, hogy milyen megállapodások születtek, és mely kérdésekben térnek el továbbra is a Felek nézetel.”²⁴

A feltételes mód használatát az indokolja, hogy a közös tevékenységből semmi sem valósult meg. A szlovák fél egyetlen érdemi dokumentumot sem adott át, közös munkában nem vett részt, az Irányító Testület egyetlen döntést sem hozott.

²² A legutóbbi bekezdésekben felidézett, a stratégiai környezeti vizsgálatra vonatkozó követelményeket a két kormánydelegáció 2007. november 6-i tárgyalásáról készült jegyzőkönyv 3 pontjában hagyták jóvá.

²³ A Stratégiai Környezeti Vizsgálat Irányító Testületének alapszabályzata, 2. cikk 4. és 5. bekezdés, illetve 1. cikk 2. bek.

²⁴ Uo., 4. cikk 3. bek.

Gabriel Jenčík az Irányító Testület szlovák társelnöke 2009. március 5-i tárgyalásukon a jegyzőkönyv szerint²⁵ tájékoztatta magyar partnerét, hogy a szlovák fél a munkák finanszírozásával összefüggő nehézségek miatt átmenetileg felfüggesztette a Stratégiai Környezeti Vizsgálattal összefüggő munkákat. Egyben biztosította a magyar társelnököt arról, hogy mihelyest jóváhagyásra kerül a Stratégiai Környezeti Vizsgálat elkészítését fedező költségvetési keret, erről haladéktalanul tájékoztatni fogja a magyar felet. Megjegyezte, hogy az keletkezett helyzet összefüggésében valószínűleg csúszhat az stratégiai környezeti vizsgálat véglegesítésének határideje. Ma már nem kétséges, hogy a stratégiai környezeti vizsgálat befejezése egy vagy több évvel eltolódik – ha egyáltalán megindul a közös munka.

Összefoglalva ennek a fejezetnek a lényegét: a felek abban állapodtak meg, hogy közösen, nemzetközi szakértők bevonásával azonosítják a környezeti-ökológiai célokat és megvizsgálják az ezek eléréséhez a szigetközi szakaszon és a Szap alatti szakaszon szükséges műszaki beavatkozásokat. A stratégiai környezeti vizsgálat eredményeképpen kiválasztották volna azokat a változatokat amelyek kapcsán a sokkal részletesebb - és költségesebb – környezeti hatásvizsgálatokat a következő években elvégezték volna. Mindez illeszkedett volna a Víz Keretirányelv keretében elvégzendő feladatokhoz és az annak értelmében az Európai Unióval közlendő intézkedési terv egybeesett volna a kétoldalú tárgyalásokon egyeztetett, s stratégiai környezeti vizsgálat környezeti jelentésében jóváhagyott beavatkozásokkal.

Mindebből semmi nem lett, a lehetőség elúszott. A feleknek nincs egyeztetett terve sem a szigetközi sem a Szap alatti szakaszra. Még Magyarországon belül is több szálon fut a tervezés. Egymással versengő, de összeegyeztethetetlen elképzelések bukkannak fel hivatalos illetve félhivatalos dokumentumokban. Szlovákia a jövőbe akarja halasztani a közös stratégiai környezeti vizsgálatot, de nem jelzi miképp képzelel el a Víz Keretirányelv értelmében benyújtandó egyeztetett vízgyűjtő-gazdálkodási terv kidolgozását.

III. Örvények és perspektívák

Nagy a baj és egyre nagyobb lesz. Miközben a magyar költségvetésben nem jut egy sor a Bős-Nagymaros ügynek - szemben például a Növényorvosi Kamara állami feladatainak támogatásával (6,4 millió forint) vagy a Magyar Hadtudományi társasággal (5,5 millió), addig a Közlekedési, Hírközlési és Energiaügyi Minisztérium (KHEM) meghívásos gyorsított közbeszerzési pályázaton²⁶ két hét alatt választotta ki a VITUKI-t a "Tanulmányok a Duna hajózhatóságának javításáról" tárgyú projektben tervezési és engedélyezési feladatok elvégzésére, projektkiírásban nem nevesített, de többszáz milliósnak becsülhető összeg fejében. A WWF ezt - és azt a két esztendeje tartó folyamatot amely során a egész KHEM az Európai Unió pénzét felhasználva olyan hajózás-javító projektekre ír ki tendert, amelyek nehezen vagy sehogy nem összeegyeztethetőek az EU

²⁵ Jegyzőkönyv a Stratégiai Környezeti Vizsgálat Irányító Bizottsága szlovák és magyar társelnökeinek

2009. március 5-én, Pozsonyban megtartott tárgyalásáról. Ld www.bosnagymaros.hu, „Tárgyalások 2004-től”

²⁶ KÉ 2009. évi 061. szám, 2009.05.27. ld.

http://www.kozbeszerzes.hu/static/fstemp/4B3BFD1B42941541A4823C5C495EE9C/KE_hirdetmenyek_Hirdetmeny.portal_9492_2009.pdf

környezetvédelmi normáival - hevesen támadja²⁷, s 2009 novemberében formális panasszal fordult az Európai Bizottsághoz ez ügyben.²⁸

Bajokra utal az is, hogy az Országos Környezetvédelmi Tanács is megszólalt a dunai hajózás és a kormányzati összhang hiányának az ügyében. „Az OKT fontosnak tartja azt, hogy a Duna Szap-Szob közötti szakaszára a bős-nagymarosi jogvita rendezésének keretében Stratégiai Környezeti Vizsgálat és költség-haszon elemzés készül, ugyanakkor sajnálja, hogy ennek a Duna-szakasznak a vizsgálatával nem foglalkozik a Szob alatti szakasz hajózhatóságának fejlesztésére vonatkozó, EU által támogatott nagy projekt” lamentál a 2009. november 16-i állásfoglalás 11. pontja.²⁹ Az OKT világosan látja azt is, hogy „a megtakarítás jelentős része a hajóutat használó EU tagállamokban és más országokban jelentkezik majd”. Nem vitatja, hogy a hajózhatóság feltételeinek javítását támogatni kell, de a testület szerint „csak úgy, hogy a hajózás érdekében végzett beavatkozások kedvezőtlen ökológiai és környezeti hatásainak elhárításához szükséges beavatkozásokat is elvégzik és a beavatkozások összesített hatása jelentősebb mértékű javulást fog eredményezni a hazai Duna szakasz ökológiai állapotában, mint a helyenként esetleg jelentkező, de a Víz Keretirányelv előírásai szerint még elfogadható mértékű, kedvezőtlen hatások.”³⁰ Ne firtassuk, hogy a hajózáshoz szükséges beavatkozások ökológiai kárait egyensúlyozó újabb beavatkozások végülis miként fognak „jelentősebb javulást” eredményezni a Duna ökológiai állapotában, főképp, mivel maga az OKT is tisztában van azzal, hogy a „2007-es tervezés során végzett költség-haszon elemzés nem támasztotta alá kellőképpen a terv megvalósíthatóságát.”³¹

Valami örvénylik tehát a mélyben. A hajózó és vízépítő lobbik kiharcolt magának egy milliárdos tervezési projektet, melynek realizálása 80-100 milliárdba kerülne a WWF becslése szerint³², de célzott beavatkozás kapcsán sem érdemi költség-haszon elemzés, sem stratégiai környezeti vizsgálat nem készült, viszont ez utóbbi megalkotását a meghívásos tender győztese fél éven belülre ígérte.

²⁷ „Eddig is számtalan bírálat érte a KHEM-et, hogy a dunai hajóút fejlesztésével foglalkozó projekt során nemhogy a kérdéssel foglalkozó civil szervezetekkel és szakértőkkel nem egyeztetett, de még a társmínisztériumokkal sem folytatott konstruktív együttműködést. Ez vezetett oda, hogy a 2007-ben elkészült előzetes javaslatokkal a terv készítője és a KHEM kivételével senki sem volt elégedett. Ennek ellenére a közlekedési tárca ugyanazzal a módszerrel folytatta tovább a munkát, aminek keretében jelenleg is zajlik az a tender, amely 2 milliárd forintot költ a különböző vizsgálatok lefolytatására a Szob alatti Duna szakaszon. A kivitelező, a korábbi terveket is kidolgozó Vituki (Vízgazdálkodási Tudományos Kutató Intézet) alig hat hónapos határidőt vállalt olyan előzetes vizsgálatok és tanulmányok elvégzésére, amit a WWF Magyarország véleménye szerint ilyen rövid idő alatt nem lehet kellő alapossággal elvégezni.” <http://wwf.hu/index.php?p=hirek&sub=friss&ev=0&id=437> (Látogatva: 2009. XI. 19.)

²⁸ Az angol nyelvű gazdag érvelést tartalmazó panasz olvasható a WWF Magyarország honlapján:

http://wwf.hu/media/file/1257505094_COMPLAINT_EU_COM_DANUBE_NAVIGATION_HUNGARY_WWFHU_FINAL.pdf (Látogatva: 2009. XI. 19.)

²⁹ A szerző birtokában levő szöveg. Feltehetően meg fog jelenni a <http://www.oktt.hu/?p=okt> honlapon az állásfoglalások menüpont alatt.

³⁰ Uo., 6. és 7. pont

³¹ Uo. 8. pont.

³² <http://wwf.hu/index.php?p=hirek&sub=friss&ev=0&id=437> (Látogatva: 2009. XI. 19.)

Aggodalomra ad okot azonban, hogy a 2009 augusztusi közbenső jelentése³³ még nem tud arról, hogy egy éve nem létezik olyan minisztérium amelyre hivatkozik a hajózóút fejlesztésének szükségességét indokolva³⁴. Ha ennyire tájékozott a magyar kormányzati felépítést illetően, mint várjunk a modern folyórehabilitáció terén?

Folyik tehát az iszapbirkózás a magyar államapparátuson belül, az energiallombi helyét most a hajózási lobbival vette át, mint kerékpáros üldözéssel csapatversenyben szokás, az egyik lobbival teker elől, a többi addig pihen, majd váltják egymást. Mikorra sikerül széles körben felismertetni, hogy a hajózás a befektetés néhány százalékának megfelelő hasznot hozna csak és soha, megközelítőleg sem térülne meg Magyarországnak, akkor meg fog szólni a vízenergia=megújuló energia kórus és az Európai Unió energiapolitikájára (2020-ra legyen az összes felhasznált energia 20 %-a megújuló forrásból származó) hivatkozva fogják követelni a nagymarosi vagy pilismaróti erőmű felépítését. Megintcsak: ne legyen igazam. Azonban azokban a napokban amikor kilenc nyugat-európai állam nagykövetei nyilvános közleményben mondják ki, hogy „különös aggodalommal figyeljük a nem-transzparens viselkedés jelentős megnyilvánulásait, amelyek hatással vannak a befektetőkre a közszolgáltatások, a műsorszolgáltatás és az országos közlekedési infrastruktúra egyes területein”³⁵, akkor az ember hajlamos azt gondolni, hogy a fő motiváló erő nem mutatkozik a felszínen, hanem a mélyben kavargó, s ha a többszáz-milliárdos beruházások csupán 2-10 százalékának „magánosítását” jelenti, akkor is mindenre elszántta tehet.

Mi a perspektíva, kérdezheti a borúlátó szemlélő. Van-e kiút, vagy utódaink már egész erdőt fognak látni a Duna egykori főmedrében Rajka és Szap között, ahol most a rendes vízhozam ötóde folyik s az egykori meder fokozatosan adja át a helyét a lassan húszéves cserjéseknek?

Optimista vagyok, tapasztalataim ellenére. A két ország tagsága az Európai Unióban valóban új távlatokat nyitott. Az Unió környezetvédelmi joga, vízvédelmi szabályai tökéletesen alkalmasak az egykori magyar célok megvalósítására. 1989-ben sem akartunk mást, mint amit a Nemzetközi Bíróság ítélete is kötelezővé tett, s ami a közösségi jog elemi tétele: vízerőmű csak akkor üzemelhet ha az környezetileg fenntartható és helyes (sustainable), ellenkező esetben a profitérdek meg kell hogy hátráljon a környezeti, vízgazdálkodási érdek mögött, éppen azért, mert hosszabb távon és össztársadalmi léptékben az hajtja a nagyobb hasznot.

E belátást Szlovákiából vagy az fogja kicsikarni, hogy a magyar kormány ismét bírói fórum elé viszi az ügyet, belátva a tárgyalások hiábavalóságát, vagy az, hogy az Európai Unió Bizottsága felfigyel a lassan két évtizede fennálló jogsértő állapotra és annak az Európai Unió jogával összeegyeztethetetlen elemei miatt maga perli be Szlovákiát az Európai Bíróságnál, úgynevezett kötelezettségzegési (infringement) eljárást indítva ellene. Erre fog újabb alkalmat adni a 2009. december 22-én eredménytelenül bekövetkező VKI határidő.

³³ VITUKI: TANULMÁNYOK A DUNA HAJÓZHATÓSÁGÁNAK JAVÍTÁSÁRÓL 1. KÖZBENSŐ TANULMÁNY
TÉMASZÁM: 721/28/7680-01, 2009 augusztus Letölthető: http://www.vituki.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=74&Itemid=88 (Látogatva 2009. XI. 19)

³⁴ „A Gazdasági és Közlekedési Minisztérium az európai uniós törekvéseknek megfelelően szükségesnek tartja az európai VII. közlekedési folyosó a Duna, mint nemzetközi vízi út fejlesztését.” 11.o. (Kiemelés: NB) A nevezett minisztérium 2008 május 15-én szűnt meg, azóta a közlekedés ügye a Közlekedési Hírközlési és Energiaügyi Minisztériumhoz tartozik. Talán a spiritus rectorok személye változatlan, ez indokolja a zavart...

³⁵ <http://ukinhungary.fco.gov.uk/hu/newsroom/?view=News&id=21201287> (Látogatva: 2009. XI. 19)

Végül ábrázolhatunk arról is, hogy Szlovákia jobb belátásra tér. Látva, szorul a hurok, mégiscsak részt vesz a stratégiai környezeti vizsgálatban. Ekkor a két ország szakemberei a nemzetközi szakértőkkel karöltve megtalálhatnák azt az üzemeltetési módot, amely elviselhető környezeti terhelés mellett hasznosítja energiatermelésre a Duna erre számítható potenciálját. Ábránd? Bő húsz éve, 1989 elején a nagymarosi építkezés leállítása is annak tűnt...